

NAUKA - POLITYKA Ę TRANSFORMACJA 70 LAT INSTYTUTU ZACHODNIEGO

Łukasz Jan Bugalski, Kwestia odbudowy zabytkowych zespołw staromiejskich na Ziemiach Odzyskanych

Prawie 70 lat po II wojnie światowej kwestia odbudowy miast Ziemi Odzyskanych pozostaje nadal aktualnym zagadnieniem. Doświadczenia pierwszych lat odbudowy według programu „polskiej szkoły konserwacji” mają do dzisiaj duży wpływ na wyobrażenie o modelowej formie odbudowy zniszczonych zabytkowych zespołw staromiejskich. Niestety większość z prawie trzystu historycznych miast Ziemi Odzyskanych pozostaje do dnia dzisiejszego w bardzo złym stanie. Mimo że największe ośrodki miejskie zostały odbudowane w pierwszych powojennych latach, to wymagają one już dziś weryfikacji. Średnie i małe miasta często zabudowane w formie modernistycznych osiedli mieszkaniowych utraciły ciągłość ze swoją przedwojenną historią, inne pozostają nadal nieodbudowane przybierając formę rozległych zieleńców. Jednak najczęściej mamy dziś do czynienia z kakofonią stylw odbudowy na obszarze dawnych zabytkowych zespołw staromiejskich. Nowa forma odbudowy, określana mianem „retrowersji”, szczególnie szerząca się w polskich miastach po 1989 r., miała być nową nadzieją na odtworzenie centralnych zespołw staromiejskich w nawiązaniu do ich historycznego kształtu. Jednak ta nowa fala rekonstrukcji utraconej struktury modelu miasta europejskiego pozostaje jakby pozbawiona wyraźnej podstawy teoretycznej, nie pozwalając wierzyć w dobry kierunek zachodzących zmian. Dziś stoimy przed wyzwaniem zarysowania nowego programu odbudowy dla miast Ziemi Odzyskanych.

Karolina Ćwiek-Rogalska, Ewangelicy i katolicy na dawnym pograniczu polsko-pruskim

Artykuł podsumowuje doświadczenia autorki zdobyte w wyniku badań terenowych na północno-zachodniej Suwalszczyźnie. Przedmiotem badań były relacje katolików i ewangelików na dawnym pograniczu polsko-pruskim. Korzystając z wypowiedzi rozmwców, dokonuje się tu chronologicznej prezentacji zmieniających się w czasie relacji katolicko-ewangelickich od czasw międzywojennych aż po współczesność. Omówiony zostaje również problem postrzegania Volkslist i sposób stosowania pojęcia Volksdeutsch przez obie grupy wyznaniowe. Istotną część analiz autorka poświęca zrozumieniu dokonywanej przez katolików identyfikacji „ewangelickości” z „niemieckością” i dostrzega ciekawe zjawisko odmiennego sposobu mówienia o całej grupie wyznaniowej niż o jej konkretnych przedstawicielach.

Stanisław Jankowiak, Droga do wolności - refleksje nad Okrągłym Stołem

Zdławienie niezależnego ruchu, jakim była Solidarność nie rozwiązało najważniejszych problemów władzy w Polsce. Upadająca gospodarka, przy całkowitej apatii społeczeństwa, powodowała konieczność podjęcia zmian, na które jednak ówczesne władze nie były gotowe. Na dodatek bankructwo ZSRR zmuszało do szukania rozwiązań problemów wewnątrz kraju. Stąd pomysł, by dokonać pewnych zmian w zasadach funkcjonowania systemu, bez naruszania jego istoty. Kluczowym elementem tego planu było utrzymanie w praktyce monopolu PZPR poprzez wprowadzenie nowych elementów (prezydent, druga izba parlamentu), przy równoczesnym wciągnięciu chęcej rozmawiać z władzą umiarkowanej części opozycji do współodpowiedzialności za sytuację w kraju. Mimo że wynegocjowane przy Okrągłym Stole porozumienie zdawało się korzystne dla władzy, dawało bowiem nadzieję na odsunięcie dalszych zmian na kolejne 4 lata, to jednak praktyka okazała się inna i społeczeństwo poparło opozycję. Zmieniona koalicja rządząca stworzyła nowy, niekomunistyczny rząd, doprowadzając do transformacji systemu.

Jolanta Miluska, Barbara Pajak-Patkowska, Aksjologiczne podstawy aktywności politycznej studentów w procesie transformacji ustrojowej w Polsce

Głównym problemem badań był opis poziomu i form aktywności politycznej i różnych wartości traktowanych jako predykatory tej aktywności w latach 2004, 2010 i 2014, w okresie transformacji systemowej w Polsce. Artykuł prezentuje wyniki badań prowadzonych na próbie 383 (2004 r.), 394 (2010 r.) i 295 (2014 r.) studentów psychologii i nauk politycznych. Wskazują one, że poziom aktywności politycznej jest generalnie taki sam i raczej niski (szczególnie aktywności konwencjonalnej rzeczywistej), chociaż w ciągu minionych 10 lat studenci częściej deklarują realny (2010 i 2014) oraz potencjalny (2014) udział w konwencjonalnej jej formie. Najwyższy poziom osiągnęła aktywność nielegalna, niekonwencjonalna potencjalna. Niekonwencjonalne formy aktywności politycznej i postawy wobec nich nie zmieniły się. Najsilniejszym predykatorem aktywności jest przekonanie o wartości aktywności (pozytywna korelacja) i wolność polityczna (negatywna korelacja). Akceptacja wartości indywidualistycznych generalnie nie odpowiada ani za konwencjonalne ani za niekonwencjonalne formy aktywności, natomiast kolektywistyczna orientacja jest czynnikiem determinującym niższy poziom raczej aktywności niekonwencjonalnej.

Marek Nowak, Społeczeństwo cywilne w Polsce po 25 latach

Artykuł stanowi autorski opis ewolucji form zorganizowanego działania Polaków na podstawie czteropolowej matrycy interpretacyjnej inspirowanej założeniami tzw. starego instytucjonalizmu. Autor po kolei analizuje: 1) paradoks egzogennych źródeł ewolucji ramy instytucjonalnej społeczeństwa cywilnego i jednocześnie historyczną ciągłość tego fenomenu; 2) konsekwencje podporządkowania sektora pozarządowego modelowi finansowania opartemu na zasadzie pomocniczości; 3) motywy i motywacje do angażowania się w działanie organizacji oraz 4) strategie działania, w które wpisane (nie)są zorganizowane formy działania.

Wskazano przesłanki niedorozwoju sektora pozarządowego po 25 latach zmiany systemowej w porównaniu z środkowoeuropejskimi społeczeństwami postkomunistycznymi.

Bazę empiryczną analizy stanowią dane "Diagnozy społecznej", raporty Centrum Badania Opinii Publicznej, wnioski z projektów badawczych realizowanych w Poznaniu w latach 2005 i 2010 oraz międzynarodowe analizy porównawcze powstałe w środowisku badaczy "Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project".

Michał Nowosielski, O nieuchronności zmiany i potrzebie ciągłości. 70 lat Instytutu Zachodniego

Siedemdziesięciolecie Instytutu Zachodniego jest pretekstem do refleksji nad procesami zmiany, jakim podlegał Instytut. Poruszono następujące wątki: kryzysy, które wpływały na funkcjonowanie Instytutu, rolę wybitnych postaci mających wpływ na jego działalność, ciągłość i zmianę jako dwie nierozzerwalnie ze sobą związane tendencje kształtujące współczesny program badawczy IZ oraz wielopoziomowe związki między uprawianą w Instytucie nauką a polityką.

Magdalena Sacha, Z biegiem Piaśnicy. Miejsca pamięci wokół "granicy fantomowej" na Północnych Kaszubach

Opracowanie skupia się na pytaniu, czy dawna granica polsko-niemiecka na rzece Piaśnicy na północnych Kaszubach jest zarazem 'długowieczną' granicą. Dawna granica, chociaż nie ma jej na mapie politycznej od 1945 r., nadal istnieje w zbiorowej pamięci mieszkańców dawnego pogranicza. Ta 'fantomowa granica' jest uchwytna w materialnych pamiątkach i użyciu językowym. Szczególny przypadek stanowi pamięć społeczna mieszkańców wsi Nadole, która była polską enklawą po niemieckiej stronie jeziora Żarnowieckiego między 1920-1939 r. Opracowanie przedstawia wyniki badań nad ową pamięcią prowadzone metodą analizy źródeł historycznych i wywiadów etnograficznych z miejscową ludnością. Lokalny mit o 'podróży bohatera' odgrywa ważną rolę w konstrukcji społecznej pamięci mieszkańców Nadola. W roli bohatera mogą być obsadzani różni kaszubszy działacze polityczni. Po dziś dzień pamięć okresu międzywojennego stanowi podstawę wyobrażenia 'swoich' i 'obcych'.

Paweł Stachowiak, Przełomowe lata 1988-1989 w polityce pamięci Kościoła katolickiego w Polsce

W kościelnej narracji dotyczącej przemian schyłku lat 80. widoczna jest dysproporcja pomiędzy rzeczywistą rolą, którą odegrali przedstawiciele Kościoła podczas kryzysu lat 1988-1989 a tym jak jest ona relacjonowana w późniejszym okresie. Kościół podkreślający swe zaangażowanie w procesie kontestowania systemu komunistycznego, raczej nie eksponuje własnej aktywności podczas obrad okrągłego stołu i wyborów kontraktowych. Wynika to z nowej sytuacji, w jakiej znalazł się on w okresie po roku 1989 i związanych z tym problemów adaptacyjnych. Z wielu, przedstawionych w tekście powodów, jego przedstawiciele wypracowali swoistą „politykę pamięci”, która zawiera formułę Kościoła – pełnego dobrej woli, ale zdradzonego i oszukanego - świadka przełomowych wydarzeń schyłku lat 80. Dokonuje się to za cenę przedstawienia ich obrazu, który nie do końca odpowiada rzeczywistości i związany jest przede wszystkim z celami natury doraźnej.

Jerzy Strzelczyk, Nauka historii na początku XXI wieku. Esej

Nauka historyczna, nie tylko w Polsce, na początku XXI w. stoi przed poważnymi dylematami. Nic nie wskazuje na to, by mogła, tak jak to było zwłaszcza w XIX w., aspirować do roli jednego z głównych czynników świadomości społecznej. W ślad za uwolnieniem się (dalece niekonsekwentnym i często kwestionowanym) od nienależnych świadczeń natury pozamerytorycznej doświadczyła i doświadcza erozyjnych działań ze strony licznych prądów i kierunków teoretycznych kwestionujących prawomocność bądź pierwszorzędność naukowego charakteru historii. Ogromny postęp w dziedzinie heurystyki i organizacji badań (w tym ostatnim aspekcie niekiedy dyskusyjny) nie zawsze przynosi oczekiwane owoce. Esej koncentruje się na „zewnętrznych” warunkach i przejawach nauki historycznej w Polsce, zarówno pozytywnej, jak również negatywnej natury, musnąwszy zaledwie niektórych aktualnych propozycji badawczych. Następnie, na przykładzie mediewistyki, przedstawia aktualne problemy i osiągnięcia tej nauki, m.in. w celu wykazania, że wiele postulatów i oczekiwań nowoczesnej metodologii i teorii historii jest w istocie w mediewistyce realizowanych. Zakończenie zawiera ogólniejsze refleksje na temat aktualnego miejsca i zadań nauki historycznej.

Anna Wolff-Powęska, Nauka i polityka. Trudne partnerstwo

Wzajemne relacje nauki i polityki są od dawna przedmiotem zainteresowań nauk humanistycznych i społecznych. Tekst jest próbą zarysowania wyzwań, przed jakimi stoją dzisiejsze nauki o polityce. Szuka odpowiedzi na pytanie, jak na tle światowych tendencji radzą sobie z problemem skutecznego oddziaływania na politykę polskie ośrodki think tank. Stawia pytania o stan europeizacji badań i organizacji polskich instytucji doradczych.

Maria Zmierczak, Obraz Niemców i Niemiec w "Przeglądzie Zachodnim" w latach 1945-1990

Na podstawie artykułów opublikowanych w „Przeglądzie Zachodnim” w latach 1945-1989 autorka próbuje odtworzyć przekazywany w nich obraz Niemców i Niemiec. Obraz ten zmieniał się w zależności od nasilenia cenzury, zmian ustrojowych w Polsce i polityki zagranicznej PRL. Tuż po wojnie był to bardzo negatywny i emocjonalny przekaz, sprowadzający się do zrównania wszystkich Niemców z nazistami, następnie wyraźnie malowano obraz rewizjonistycznych Niemców i RFN, przeciwstawiając go dobrem Niemcom z „postępowej” NRD. Ten ostatni obraz był w sposób oczywisty fałszowany. Wyraźna zmiana nastąpiła po 1970 r., a następnie w latach 80. Ponieważ unikano krytyki NRD, po prostu coraz mniej pisano o Niemcach z NRD, natomiast informacje o RFN stawały się coraz bardziej rzeczowe. Analiza prowadzi do wniosku, że autorzy tekstów na pierwszym miejscu stawiali polską rację stanu, czyli uznanie ostateczności i nienaruszalności zachodnich granic Polski, a teksty na temat Niemiec i Niemców zawierają istotny przekaz na temat życia w PRL.